

ks. Stanisław Łabendowicz

Realizacja zasady aktywności w strukturze procesu dydaktycznego

Katecheza jest ściśle związana z całym życiem Kościoła (por. KKK 7). Dlatego też szczególne znaczenie dla wspólnoty Kościoła ma katecheza aktywizująca, która pomaga człowiekowi w ukazywaniu sensu życia, dokonywaniu wyborów, a w konsekwencji prowadzi do udoskonalenia życia. Aktywizacja w katechezie nie polega tylko na doprowadzeniu do działania, ale pomaga w podejmowaniu motywów działania, kształtuje postępowanie, a także formuje umiejętności oceny działania¹. Wszelka aktywność w katechezie wynika z dynamiki słowa Bożego, które posiane w sercu człowieka przynosi w stosownym czasie owoc. Tego rodzaju aktywność jest wynikiem rozważania słowa Bożego, rozpamiętywania wspańiałych dzieł z historii zbawienia, która uobecnia się dla naszego zbawienia w obecnym czasie i prowadzi nas ku wypełnieniu w wieczności. Nie jest więc tylko działaniem zewnętrznym. Dotyczy także tego, co dzieje się w sercach (oznacza być wzruszonym, dotkniętym, poruszonym). Aktywizacja w katechezie uwzględnia cele nauczania i ukazuje, jaką rolę spełniają one w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Katecheta nie może tylko przekazywać informacji o zbawieniu, ale powinien przez kształtowanie umiejętności

działania wychowywać uczniów do odpowiedzialności za swoje życie i jednocześnie realizować świadomie postawione cele oraz starać się włączyć w nie wszystkich uczniów. Do istotnych jego zadań należy uświadomienie katechizowanemu celu każdej katechezy, aby mogli stać się jej współtwórcami. Katecheza, której współtwórcami są katechizowani, wychowuje do podejmowania zadań w szkole, rodzinie i życiu społecznym.

1. Zasada aktywności w katechezie

Współczesne systemy dydaktyczno-wychowawcze stawiają sobie za cel ukształtowanie młodego człowieka jako osobę twórczą, zaangażowaną w proces przemiany świata. Nastawione są na „człowieka myślącego”, który jest odpowiedzialny za siebie i innych, aktywnie uczestniczy w życiu społecznym, pełny jest inicjatywy oraz poszukuje nowych rozwiązań. Takiego zadania podejmuje się również katecheza, dla której ważne są zarówno sprawy doczesne, jak i ostateczne. Dlatego też zachęca się wszystkich katechizujących do stosowania takich metod i sposobów pracy, które pomogłyby wychować młodych chrześcijan na ludzi głęboko świadomych swoich zadań

¹ Por. E. Materski, *Katecheza w nowej ewangelizacji*, w: *Jezus Chrystus – Jedyne Zbawienie Świata, wczoraj, dziś i na wieki. Program duszpasterski na rok 1996/97*, Katowice 1996, s. 335.

i odpowiedzialnych za ich wykonanie, ludzi twórczych, aktywnych i zaangażowanych (por. DCG 75). W związku z tym poszukuje się takich strategii pracy, które nie będą ograniczały się tylko do podawania i przekazywania wiedzy, lecz pobudzą uczniów do samodzielnego myślenia i poszukiwania właściwych rozwiązań². W procesie nauczania akcent spoczywa na aktywności katechety, bowiem od strony organizacyjnej prowadzący zajmuje centralne miejsce w nauczaniu, jednak „o jego przebiegu i efektywności decyduje uczeń”³. To uczeń wyraża decyzję działania, na którą wpływają jego potrzeby, dążenia czy zainteresowania. Katecheza, której współtwórcami są katechizowani, nie pozwala uczniom na wyłączenie się z zajęć. Katechizowani zgodnie z zasadą aktywności są niejako zmuszeni do podejmowania i realizowania wyznaczonych zadań, czy też rozwiązywania przedstawionych problemów. Takie działanie katechizowanych sprawia, że treści, z jakimi zapoznali się, głębiej zapadną w ich umysły i przenikną ich serca, gdyż z trudem je odkrywali. Zasadnicza postawa katechizowanego wobec Boga inicjującego dialog powinna wyrażać się w słuchaniu Boga: przyjmowaniu Jego słów, w odkrywaniu Jego woli i dostrzeganiu światła potrzebnego w rozwiązywaniu problemów codziennego życia⁴.

Współczesny system dydaktyczno-wychowawczy stwarza o wiele bardziej korzystne warunki do rozwoju aktywności wśród uczniów⁵. Wskazuje się, że aktywność jest ściśle związana

z życiem i rozwojem człowieka. Towarzyszy człowiekowi niemalże w każdym momencie życia. Dlatego uważa się, że w procesie katechezy należy wykorzystać tę naturalną skłonność człowieka do aktywności. Zgodnie z zasadą aktywności ważną sprawą w procesie dydaktycznym jest troska o wszechstronną aktywizację ucznia. D. Topa podaje, że aktywizacja jest „zespołem świadomych oddziaływań katechety, mających swe źródło w doskonałym przygotowaniu zarówno merytorycznym, jak i metodycznym, które pozwalają wyzwolić aktywność uczących się”⁶. O aktywności uczniów decyduje przede wszystkim nauczyciel, który poprzez swoisty układ wyzwalających oddziaływań jest w stanie uruchomić u uczniów cały potencjał ich wszechstronnej gotowości do działania. Ta wszechstronna aktywność powinna zawsze obejmować zarówno sferę recepcyjną (uczeń słucha), jak i intelektualną (uczeń myśli), a także emocjonalną (uczeń przeżywa) i sensomotoryczną (uczeń wykonuje praktyczne zadania). Efektywność tych wszystkich działań zależeć będzie od zainteresowań uczniów, siły bodźców, wielkości alternatywnych rozwiązań proponowanych przez nauczyciela, a także od predyspozycji psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz warunków obiektywnych np. rozkład zajęć⁷. Według M. Śnieżyńskiego na aktywizację wpływają:

– nauczyciel, od którego wymaga się przygotowania merytorycznego i umiejętności metodycznych, jego cechy osobowościowe i autorytet;

² Por. W. Kubik, *Zasadnicze akcenty dydaktyczne*, w: *Podręcznik metodyczny do Katechizmu Religii Katolickiej*, red. J. Charytański, W. Kubik, Cz. III, Warszawa 1980, s. 19.

³ M. Majewski, *Pedagogiczno-dydaktyczne wartości katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 110.

⁴ Por. W. Kubik, *Zasadnicze akcenty...*, s. 19.

⁵ Por. M. Śnieżyński, *Nauczanie aktywizujące*, Kraków 1984, s. 15.

⁶ D. Topa, *Aktywizacja kształcenia metodami gier dydaktycznych*, w: *Katecheta w szkole*, red. M. Śnieżyński, Kraków 1994, s. 67.

⁷ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza jako miejsce aktywizacji uczniów*, w: *Katecheza w służbie wiary*, red. W. Janiga, T. Kocór, Przemyśl 2004, s. 260-261.

– uczniowie, tzn. ogół ich predyspozycji psychofizycznych, jak też ich poziom intelektualny;

– warunki obiektywne, na które nauczyciel nie zawsze ma wpływ, np. niewłaściwe programy i podręczniki, brak podstawowych środków dydaktycznych⁸.

Podane czynniki są istotne, jednak wydaje się, że nie są kompletne, gdy mówimy o aktywizacji i wykorzystaniu zasady aktywności w katechezie. Według nauki *Catechesi tradendae* „katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzania w pełnię życia chrześcijańskiego” (CT 18). W procesie katechezy dokonuje się wychowanie w wierze przez systematyczne nauczanie, a tego nie osiągnie się bez zaangażowania podmiotu – katechizowanego. Wynika stąd, że aktywizacja uczniów na katechezie znajduje swoją główną podstawę w dynamice słowa Bożego, które jest głoszone w czasie katechezy jako wezwanie Boga. Z tego apelu Boga do człowieka rodzi się czyn i chęć kształtowania życia i postawy wiary. Słowo Boże proponuje pewien styl życia i człowiek może taką propozycję przyjąć bądź odrzucić⁹. W ten sposób aktywność wpływa nie tylko na katechetę i uczniów, ale również uwzględnia cele nauczania i zastosowane metody. Katecheta nie może nastawić się wyłącznie na przekaz wiedzy, informacji o zbawieniu, lecz powinien przez kształtowanie umiejętności działania wychowywać

uczniów do odpowiedzialności za swoje życie i innych ludzi, należących do wspólnoty Kościoła. Dlatego też do istotnych jego zadań należy uświadomienie katechizowanym celu każdej katechezy, aby mogli stać się jej współtwórcami¹⁰. Na katechezie powinno się zatem pobudzać do aktywności wszystkich sił i sfer, przez które człowiek się wyraża: intelektualnej, emocjonalnej, sensomotorycznej, werbalnej. Oznacza to zastosowanie różnych sposobów aktywizowania, takich jak:

a) naśladowanie (najprostsza forma aktywizowania uczniów szczególnie w katechezie przedszkolnej, np. uczniowie, patrząc na katechetę, wykonują znak krzyża lub powtarzają gesty do słów i linii melodyjnej piosenek religijnych);

b) świadome włączenie się w jakąś czynność;

c) wykonywanie rysunków (aktywność ukierunkowana na rzeczy, twórczość artystyczna);

d) modlitwa indywidualna i wspólnotowa (układanie tekstów modlitwy);

e) rozważanie słów Pisma Świętego (słowa Objawienia – akt wiary; słowa obietnicy – akt nadziei; słowa wezwania – akt miłości);

f) metoda oparta na stawianiu pytań i szukaniu odpowiedzi;

g) metoda nauczania problemowego (stawianie problemów i szukanie odpowiedzi);

h) metoda pracy zespołowej (szczególnie zespoły kierowane);

i) prowadzenie katechezy przez uczniów;

j) samodzielna praca domowa¹¹.

⁸ Por. M. Śnieżyński, *Dialog edukacyjny*, Kraków 2001, s. 108-109.

⁹ Por. A. Długosz, *Jak przygotowywać i oceniać katechezę*, Częstochowa 1997, s. 77.

¹⁰ Por. W. Kubik, *Zarys dydaktyki katechetycznej*, Kraków 1990, s. 236; B. Twardzicki, *Katechetyka formalna w służbie wiary*, Przemyśl 2003, s. 146-148.

¹¹ Por. S. Łabendowicz, *Aktywizowanie katechizowanych wybranymi metodami*, w: *Aktywizowanie katechizowanych*, red. S. Kulpaczynski, Lublin 1997 s. 39-81.

Zasada aktywizacji, nazywana jest również zasadą wielostronnego i wieloczynnościowego aktywizowania uczniów. Należy ona do fundamentalnych zasad katechezy. Do coraz częstszego wykorzystywanie jej w katechezie przyczynił się fakt, że pomaga w przyjęciu aktywnej postawy wśród uczniów. W ten sposób uczniowie świadomie i czynnie pogłębiają swoją wiarą i zdobywają nowe wiadomości. Dzięki realizacji zasady aktywności w strukturze procesu dydaktycznego uczniowie uświadamiają sobie cele i zadania wykonywanych prac, wykazują rzetelny stosunek do nauki i pracują z zainteresowaniem, myślą aktywnie, w sposób logiczny opracowują przyjęty materiał faktograficzny i prawidłowo formułują pojęcia, prawa i reguły. W sposób świadomy utrwalają swoje wiadomości, porównują je z codziennymi obserwacjami i własnym doświadczeniem, opanowują umiejętności i stosują wiedzę w swojej praktycznej działalności. Zadaniem katechizowanych jest również wykonywanie różnych prac o charakterze twórczym oraz sprawdzanie i porównywanie rezultatów swojej pracy, a także wyciąganie odpowiednich wniosków¹². Dlatego też w procesie katechezy powinno pobudzić się do aktywności wszystkie duchowe siły katechizowanych, obejmując całą złożoną strukturę procesu dydaktycznego.

2. Zasada aktywności w strukturze procesu dydaktycznego

Proces kształcenia religijnego jest procesem długotrwałym, planowym, systematycznym i zamierzonym. Bazuje

na ciągle narastającym zasobie informacji, przeżyć i doświadczeń, argumentacji i motywacji. Wpływają na niego: przebieg procesu dydaktyczno-katechetycznego, dobór odpowiednich motywów uczenia się, stosowane sposoby nauczania-uczenia się, aktywność uczniów, prawidłowość procesu kształtowania pojęć i umiejętności; proces utrwalania wiedzy i kształtowania umiejętności, nawyków i postaw, stosunek do nauczyciela. Wyznacznikami dobrej pracy pedagogicznej są: aktywność uczniów, wzajemna komunikacja nauczyciela i uczniów, osiągnięcia uczniów oraz dobra atmosfera w czasie zajęć¹³. Katecheta ma być pośrednikiem, który ułatwia komunikację między osobami i misterium Boga oraz między katechizowanymi we wspólnocie. W ten sposób pomaga im w odczytaniu życiowego powołania (por. DOK 156). Inspirując się pedagogią wiary, katecheta kształtuje swoją służbę, czyli „z jednej strony pomaga osobie w otwarciu się na wymiar religijny życia, a z drugiej strony proponuje jej Ewangelię, w taki sposób, by przeniknęła i przekształciła procesy rozumu, sumienia, wolności, działania, ażeby uczynić z życia dar z siebie za przykładem Chrystusa. W tym celu katecheta zna i wykorzystuje wkład rozumianych po chrześcijańsku nauk o wychowaniu” (DOK 147).

Założenia procedur działania uczniów i nauczycieli w szkole zmierzają do przygotowania człowieka kompetentnego zarówno w rozumieniu ogólnym życiowym, jak i szczegółowym, umiającego korzystać ze swojej wiedzy i umiejętności. Wymaga to aktywności wśród uczniów, która wspiera ich

¹² Por. Cz. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Warszawa 2000, s. 122; S. Łabendowicz, *Udoskonalenie katechezy przez stosowanie zasady aktywności*, ZFK (2006) nr 1 (21), s. 79; M. Śnieżyński, *Efektywność kształcenia*, Kraków 1992, s. 144.

¹³ Por. J. Szpet, *Organizacyjne formy kształcenia religijnego*, w: *Dydaktyka katechezy*, red. J. Stala, Tarnów 2004, cz. I, s. 198-200.

w dochodzeniu do różnych umiejętności czy kształtowaniu postaw. Pomaga w tym realizacja zasady aktywności, która w strukturze procesu dydaktycznego przedstawia się następująco: 1) Uświadomienie celu katechezy i wzbudzanie motywacji; 2) Opracowanie nowego materiału; 3) Uogólnienie nowego materiału; 4) Utrwalanie nowego materiału; 5) Kontrola i ocena wyników nauczania.

2.1. Uświadomienie celu katechezy i wzbudzanie motywacji

W katechezie kładzie się szczególny nacisk na uświadomienie katechizowanym celów kształcenia oraz świadomy i dobrowolny udział w procesie nauczania przez wzbudzanie pozytywnej motywacji. Im mocniejsze i liczniejsze motywy kryją się w uczniu w procesie katechetycznym, tym łatwiej i pewniej zapamiętuje i utrwała zdobyte informacje i postawy. Stąd ważne jest budzenie zainteresowań materiałem, który ma być przedmiotem pracy¹⁴. Wpływa to pozytywnie na osiągnięcie lepszych wyników jako efektu zaangażowania emocjonalnego i intelektualnego. Ważną sprawą jest zastosowanie odpowiednich sposobów uświadamiania tych zadań uczniom. Można to zrobić za pomocą właściwego przygotowania się dzieci i młodzieży do realizacji programu: „gromadzenia książek, czasopism, zbiorów, notatek; można w tym celu zorganizować wycieczkę, obejrzeć film, ilustracje, wykresy, tabele; można sporządzić gazetkę ścienną”¹⁵. Stosuje się również inne sposoby i środki, w zależności od wieku katechizowanych i własnej pomysłowości.

Jeśli cele i zadania nauczania są narzucane uczniom, wówczas zachodzi większe prawdopodobieństwo, że stosunek do nich pozostanie obojętny lub niechętny. Chodzi więc o to, aby katechizowani czuli się współodpowiedzialni za wykonanie zadanej pracy, przyzwyczaili się do formułowania problemu i przeżyli radość realizacji zadania. Praktyczna realizacja tego postulatu domaga się *uświadomienia celu katechezy*. Jego znajomość wpływa na motywację uczniów i zainteresowanie uczestnictwem w niej. Ważne jest, aby cel spotkania był jasno określony¹⁶. Jego brak powoduje słabe wyniki uczniów, gdyż nie angażuje ich emocjonalnie i intelektualnie. Uświadomienie celu może dokonać się na przykład dzięki ujęciu go w postawionym problemie. Przybliżona wyjściowa sytuacja egzystencjalna katechezy uświadamia znane prawdy, ukazuje istniejące braki, skłania do stawiania pytań zmierzających do rozwiązania problemu poprzez zdobywanie wiedzy i kształtowanie postawy¹⁷. Zadaniem katechety jest czuwanie, aby zaistniałe problemy odzwierciedlały zamierzone cele katechezy i nie ograniczały się jedynie do rozwiązań intelektualnych. Uświadomienie celu może też dokonać się drogą zaznajomienia uczniów z zadaniami katechezy. Kolejnym elementem realizacji zadania jest *zainteresowanie uczniów katechezą*, co powoduje zaangażowanie się w jej przebieg. Początek katechezy bardzo często decyduje o uczestnictwie uczniów w niej i osiągnięciu celów. Stąd zachodzi konieczność, by zainteresować uczniów i wyzwoić

¹⁴ Por. tamże, s. 200-205; J. Pielachowski, *Lekcja „kompetencyjna”*, „Edukacja Medialna” (1998) nr 3, s. 25.

¹⁵ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003, s. 90.

¹⁶ Por. J. Szpet, *Organizacyjne...*, s. 206; J. Szpet, D. Jackowiak, *Lekcje religii szkołą wiary*, Poznań 1996, s. 79.

¹⁷ Por. E. Fleming, *Unowocześnienie systemu dydaktycznego*, Warszawa 1974, s. 90.

ich aktywność. Trafiona motywacja i rozbudzenie zainteresowania czynią lekcję atrakcyjniejszą i budzą chęć uczestnictwa w jej przebiegu. Dlatego też przez cały czas trwania katechezy muszą pojawiać się różne sposoby pobudzania zainteresowania. U dzieci młodszych należałoby wprowadzić ruch, działanie, śpiew, opowiadanie, pokaz. W przypadku dzieci starszych i młodzieży będzie dokonywało się to poprzez pokaz książek, tabel, obrazów, ilustracji, przedstawienie sytuacji na zasadzie kontrastu, wprowadzenie metody panelu czy trybunału. Dynamiczny i dialogiczny sposób rozpoczęcia przyczynia się do skuteczności działań. Najlepiej i najtrwalej zapamiętuje się to, do czego człowiek dochodzi własnym wysiłkiem. Stąd ważne jest angażowanie wszystkich rodzajów aktywności, gdyż człowiek zapamiętuje na różne sposoby, za pomocą pamięci: wzrokowej, słuchowej, ruchowej i logicznej¹⁸.

Realizacja zadania katechetycznego dokonuje się następnie przez *otwarcie na Osobę i przesłanie Chrystusa*, gdyż w katechezie nie można ograniczyć się do przekazu wiadomości. Działania dydaktyczne muszą zmierzać do umożliwienia dostrzeżenia Osoby Boga obecnego we wspólnocie katechetycznej. Katecheza ma na celu dać podstawę przyłgnięcia do Boga i prowadzić je do doskonałości (por. DOK 80). Wymaga to klimatu wiary, aby w jej świetle rozważyć nurtujące człowieka problemy. Wśród uczestników katechezy identyfikujących się z Kościołem, są też uczniowie, mniej zainteresowani sprawami wiary. Stąd obok modlitwy ważne jest stosowanie angażujących sposobów dydaktycznych podjęcia zagadnienia,

które próbowałyby zainteresować czy przybliżyć możliwość innego, aniżeli ich aktualnego sposobu spojrzenia. Zainteresowanie uczniów może być trudne również z tego względu, że przedmiotem lekcji religii jest Bóg i rzeczywistość niedostępna dla ludzkich zmysłów. Istotna jest więc osobowość katechety występującego w roli pośrednika i świadka¹⁹.

Motywację do czynnego uczestniczenia w katechezie daje również *wytworzenie klimatu wspólnoty*. Katecheza wymaga klimatu zaufania, życzliwości, radości, przyjaźni, szacunku i odpowiedzialności. Wzajemne więzy oraz interakcyjność działań muszą zaistnieć między katechetą i katechizowanymi, ale i między samymi uczniami. Również *modlitwa* aktywizuje, a więc powinna stać się stałym elementem w katechezie. Celem modlitwy na początku lekcji nie jest zwrócenie uwagi na jej specyfikę, ale wywołanie chęci otwarcia się na Boga i zaufania Mu, szczególnie w rozwiązaniu problemów. Rozpoczęcie modlitwy musi być poprzedzone wyciszeniem się zgromadzonych i wprowadzeniem katechety podającym intencję lub sugerującym mającą być podjętą problematykę. Formy modlitwy mogą być różne: wspólne odmówienie znanej modlitwy, śpiew, odtworzenie fragmentu Pisma Świętego, improwizacja. Komunikowanie uczniom celu katechezy sprzyja koncentracji ich uwagi na konkretnym zadaniu. Uświadomienie celu działań wraz z umotywowaniem potrzeby podjęcia pracy powinno zawsze występować przed realizacją tematu. Zadaniem katechety jest podjąć wszelkie działania mające otworzyć ucznia na dane treści, zainteresować i zaciekawić omawianym zagadnieniem.

¹⁸ Por. J. Szpet, *Organizacyjne...*, s. 207-208.

¹⁹ Por. J. Szpet, D. Jackowiak, *Lekcje...*, s. 79-80.

Na początku katechezy chodzi więc o podjęcie świadomego wysiłku, zmierzającego do otwarcia serc i umysłów uczniów na Osobę Jezusa Chrystusa oraz przygotowanie gruntu dla działania Jego nauki²⁰.

2.2. Opracowanie nowego materiału

Opracowanie nowego materiału przez nauczyciela polega na przekazywaniu wiedzy oraz organizowaniu pracy uczniów, natomiast od uczniów wymaga samodzielnego wysiłku myślowego i aktywności. Inicjatywy podejmowane przez nauczyciela powinny wywołać reperkusję działaniową u uczniów. W dydaktyce wyróżnia się trzy sposoby poznawania rzeczy, zdarzeń i faktów, a mianowicie: przez bezpośrednie zetknięcie się z poznawaną rzeczywistością (oglądanie, czytanie oryginalnych dzieł literackich, słuchanie utworów muzycznych); za pomocą zbliżonych do rzeczywistości środków zastępczych (modeli, obrazów, rysunków); przy pomocy słowa mówionego lub drukowanego. Utrzymanie uwagi dowolnej uczniów jest możliwe dzięki uwzględnieniu w nauczaniu polimetydyczności, czyli stosowania w zależności od treści różnych metod nauczania. Przy opracowaniu nowego materiału należy dostrzec konieczność aktywizacji sensomotorycznej z uwzględnieniem środków dydaktycznych. Nauczyciel musi również uwzględnić zróżnicowanie uczniów pod względem intelektualnym oraz zwraca się do nich w sposób zindywidualizowany²¹.

Nowotreści uczniowie poznają w toku procesu kształcenia poprzez zmysły, abstrakcyjne myślenie i zastosowanie

tego poznania w praktyce. Zadaniem katechezy jest umożliwić uczniowi poznanie Boga. Nie bez znaczenia w tym przypadku jest język, jakim posługuje się katecheta. Powinien to być język ekspresyjny i artystyczny, a przede wszystkim taki, który będzie nawiązywał do doświadczeń uczniów oraz ich wyobrażeń. Katecheza ma wymiar osobowy. Jej zadaniem jest rozwijać dojrzałą wiarę jednostki we wspólnocie wierzących, wyrażającą się w zaufaniu do Boga. Ten sposób „poznania” Boga jest dostępny w świadectwie wiary katechety i wspólnoty wierzących²². W katechezie „poznanie Boga” jest możliwe również dzięki świadectwom zawartym w Biblii, między innymi: patriarchów, proroków, apostołów i ewangelistów. Gdy więc sięgamy do Pisma Świętego, „powinniśmy pamiętać i ciągle przypominać uczniom, że autorzy natchnieni są tymi, którzy doświadczyli bliskości Boga i zaufali Mu w całej pełni, którzy poszli za Jego wezwaniem, by spełnić powierzoną im misję”²³. Prawdy Boże nie należy sprowadzać do przedmiotowej wiedzy, ale trzeba ją przybliżyć w kontekście życia. Podawanie wiedzy na katechezie w sposób oderwany od życia danej osoby może prowadzić do jej „materializowania” i pozbawić więzi osobowej z Bogiem²⁴.

Podczas opracowania nowych treści na katechezie pomocne mogą być obrazy, plansze, rysunki i schematy, mapy i diagramy, ale pod warunkiem, że będą one wkomponowane w całość przekazu i wykorzystane zgodnie z zasadami nauczania. Niezmiernie ważne jest wykorzystanie Pisma Świętego, podręczników i książek i czasopism religijnych. Na tym etapie katechezy

²⁰ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza jako...*, s. 277-278.

²¹ Por. J. Szpet, *Organizacyjne...*, s. 209-211; S. Łabendowicz, *Katecheza jako...*, s. 278.

²² Por. F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Kraków 2004, s. 199-200.

²³ W. Kubik, *Zarys dydaktyki...*, s. 180-181.

²⁴ Tamże, s. 181-182.

katecheci powinni stosować różne metody pracy z tekstem, prowadzić dialogi i wspólnie poszukiwać rozwiązań oraz organizować zajęcia praktyczne o charakterze zespołowym. Celowe zróżnicowanie metod pracy w ramach opracowanie nowego materiału w katechezie uczyni proces dydaktyczny bardziej atrakcyjnym i wyzwole większą aktywność uczniów. Szczególną rolę pełni tutaj podany na początku cel poszukiwań oraz świadomość postawionych zadań do rozwiązania. Szukaniu odpowiedzi na postawiony „problem” powinna towarzyszyć chęć pokonywania napotykaných trudności, co w przyszłości pozwoli zastosować podobne rozwiązania w sytuacjach życiowych. Kształtuje się w ten sposób samodzielność u uczniów. Katecheta powinien kierować procesem dydaktycznym w sposób zindywidualizowany, aby nie było uczniów „zagubionych” w toku katechezy. Zaznajomienie uczniów z nowym materiałem na katechezie ma swoisty charakter, gdyż przekazywane treści pochodzą od Boga. Chcąc doświadczyć rzeczywistości Boga w Jego słowie i ludzkim doświadczeniu, poznać ją, zrozumieć i wreszcie przyjąć, trzeba się zwrócić o pomoc do Ducha Świętego.

2.3. Uogólnienie nowego materiału

Uczenie się jest bardzo zróżnicowanym procesem, który zależy od treści oraz istoty nabywanych doświadczeń. W procesie uczenia się katechizowany nabywa zarówno wiedzę teoretyczną, jak i nowe umiejętności. Można wyróżnić uczenie się zamierzone i celowe oraz niezamierzone, będące rezultatem różnych działań i zachowań²⁵. Podczas katechezy proces uogólnienia organizuje katecheta. On też

czuwa nad jego przebiegiem. Inicjatywa katechety powinna „wywołać reperkusję ze strony uczniów: inicjatywę poznawczą, aktywność intelektualną, wysilek myślenia, aby uczniowie nie tylko opanowali wiedzę i pojęcia, lecz umieli się nimi posługiwać”²⁶. Nauczyciel, kierując samodzielnym procesem uogólnienia, aktywizuje uczniów przez pobudzanie ich do myślenia. Uczniowie mogą zdobywać wiedzę nie tylko za pomocą słowa pisanego czy drukowanego, ale także poprzez bezpośrednie zetknięcie z samą rzeczywistością lub przez zastosowanie środków zastępczych, np. rysunków. Trzeba jednak wziąć pod uwagę fakt, że w czasie katechezy uczniowie poznają rzeczywistość transcendentną i nie wszystko da się zaobserwować w sposób zmysłowy. Katecheta ma prowadzić do zgłębiania tajemnic wiary. Dzięki pogłębieniu wiedzy religijnej, uczniowie poznają, kim jest Bóg oraz dochodzą do określenia takich pojęć, jak: grzech, sumienie, przebaczenie, sakrament, Eucharystia. Materiałem do uogólnienia mogą być treści z Biblii, Tradycji, liturgii, życia i nauczania Kościoła, świadectw ludzi wierzących i literatury. Na katechezie powinno być zawsze miejsce na przechodzenie od konkretnych wydarzeń do poznania prawdy zbawczej. Można na przykład wypisywać poznane pojęcia na tablicy, dzięki temu nowa wiedza będzie nie tylko wydobyta i uświadomiona, lecz także precyzyjnie sformułowana. Wszystko to powinno łączyć się z kontemplacją poznanej prawdy, aby przez nią ukazać bliskość Boga. Przy wyprowadzaniu pojęć należy jednak akcentować, że Bóg nas powołuje i wychodzi z inicjatywą, ale także czeka na odpowiedź²⁷.

²⁵ Por. J. Półturzycki, *Dydaktyka dla nauczycieli*, Toruń 1997, s. 89.

²⁶ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 79.

²⁷ Por. tamże, s. 72-79.

Na katechezie jest ważne, aby jak najpełniej przygotować uczniów do przyjęcia słowa Bożego i wprowadzenia go w życie. W związku z tym wiara powinna zostać „poznana”, a także celebrowana, przeżywana i wyrażana w modlitwie (por. DOK 84) w życiu katechizowanego. Podczas katechezy uczniowie poznają prawdę, iż Bóg w chrzcie świętym zapoczątkował w człowieku nowe życie. Człowiek ma za zadanie nieustannie nawracać się, aż do doskonałej realizacji w życiu wezwania Bożego. Dlatego też na katechezie nie tylko modlimy się i uczymy modlitwy, ale również ćwiczymy umiejętności refleksji nad życiem osobistym oraz osądu własnego zachowania. Wymaga to podjęcia trudnej pracy wychowawczo-formacyjnej człowieka²⁸. Ważne jest więc uogólnienie i utrwalenie zarówno prostych umiejętności, takich jak: wykonanie znaku krzyża, zajmowanie postaw liturgicznych, zachowanie się przy konfesjonale, podczas Komunii świętej, ale także umiejętności trudnych, jak na przykład: reflektowanie nad osobistym życiem, osąd własnych zachowań w świetle słowa Bożego, odwaga do zaczynania ciągle od nowa. Kształtowanie tych pierwszych umiejętności wydaje się być proste. Natomiast drugi rodzaj umiejętności wymaga podejmowania stałej i trudnej pracy wychowawczej, aby uczniowie potrafili przede wszystkim stać się świadomi motywów swych decyzji i podejmowanych działań, umieli je dostrzec oraz uniknąć swoistej bezmyślności lub płytkiej oceny swoich uczuć, które są impulsem do decyzji i działań²⁹. Warunkiem, który decyduje o tym, czy nowo zdobyta wiedza może stać się

wytyczną postępowania jest umiejętność wykorzystania jej na co dzień. Dotyczy to przekształcania norm rzeczowych znanych uczniom w wytyczne ich działalności, czyli w reguły ich postępowania w codziennym życiu³⁰.

2.4. Utrwalanie nowego materiału

Celem utrwalania nowego materiału jest przyswojenie przez ucznia usystematyzowanych wiadomości. Zaleca się stosowanie różnorodnych form utrwalania, zwłaszcza pod koniec każdej jednostki lekcyjnej. Utrwalanie nowego materiału może odbywać się przez: powtarzanie w innej kolejności niż to miało miejsce przy opracowaniu materiału, klasyfikację, ćwiczenia graficzne i sprawdzenie w praktyce. Przy utrwalaniu materiału trzeba pamiętać, że podawana i zdobywana wiedza ma być nie tylko chwilowo zapamiętana przez uczniów, ale utrwalona tak, by mógł on posługiwać się nią w przyszłości³¹. Sprawdzeniem należytego opanowania pojęcia jest „umiejętność jego stosowania w nowych sytuacjach. Ważne jest przy tym, aby uczniowie posługiwali się dobrze opanowanymi pojęciami nie tylko w zakresie danego przedmiotu, lecz także wykorzystywali je w obrębie innych przedmiotów nauczania”³². Utrwalenie zdobytych wiadomości i umiejętności nastawione jest na zapamiętanie, ale także i pogłębienie. Po poznaniu pojęć trzeba je usystematyzować i połączyć w pewną spójną całość. Polega to na zestawianiu ze sobą dwóch czy więcej pojęć, reguł, prawidłowości, co umożliwi ich lepsze zrozumienie, klasyfikację i łączenie

²⁸ Por. J. Szpet, *Organizacyjne...*, s. 215-219.

²⁹ Por. F. Bereźnicki, *Dydaktyka...*, s. 203.

³⁰ Por. W. Kubik, *Proces dydaktyczny w katechezie*, w: *Katecheza w szkole*, red. M. Majewski, Lublin 1992, s. 79.

³¹ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza jako...*, s. 279.

³² W. Okoń, *Wprowadzenie...*, s. 146.

³³ Por. B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 80.

w struktury³³. Łączenie i tworzenie łańcuchów pojęciowych ma ogromne znaczenie, ponieważ:

„– ułatwia zrozumienie depozytu wiary, a dzięki temu przyczynia się do utrwalenia i zapamiętania, ma wpływ na trwałość wiedzy religijnej i jej przeżywanie, na przeżywanie wiary;

– wiedza taka jest przejrzysta i operatywna, łatwa do wykorzystania i zastosowania praktycznego;

– takie uogólnienia, usystematyzowane pojęcia, reguły mogą być nie tylko łatwiej utrwalone lecz łatwo kojarzone z innymi wydarzeniami, formułami liturgicznymi, zasłyszonym słowem Bożym, wydarzeniami życia chrześcijańskiego; ułatwiają odkrywanie pojęć, zasad, reguł w całościach zbiorczych, tekstach biblijnych, pieśniach religijnych³⁴.

Najwłaściwszym miejscem na utrwalanie nowego materiału jest koniec każdego etapu pracy, natomiast powtórzenie i usystematyzowanie całości najlepiej przebiega w części końcowej katechezy. Nie wolno jednak zapomnieć, że takie utrwalanie materiału jest procesem, który może wystąpić w innych miejscach katechezy, np. w nauczaniu problemowym już w chwili poszukiwania hipotez rozwiązania, kiedy odwołujemy się do wcześniejszej wiedzy, aby ją powiązać z nową. Przy utrwalaniu i systematyzowaniu poznanej wiedzy należy jednak pamiętać o realizacji celów katechezy. W sposób owocny dokonać tego można jedynie przy aktywności uczniów, dlatego należy do niej inspirować oraz umożliwić odkrywanie i dyskusję. Ważne jest wykorzystanie różnych metod i środków dydaktycznych. Aby uniknąć mechanicznego przyswojenia, „należy wpisywać ten proces w różne

funkcje, działania (refleksje, rozumowanie, spontaniczne reakcje, ustne wypowiedzi, opracowania pisemne, odwoływanie się do tego, co wiedzą). Zawsze jednak trzeba mieć na uwadze oddziaływanie wychowawcze, nie samą wiedzę³⁵. Usystematyzowanie i utrwalanie łączy się nierozdzielnie z formacją, a więc odgrywa ważną rolę w wychowaniu religijnym oraz przyczynia się do kształtowania światopoglądu w katechizowanym. Na bazie zdobytych informacji kształtuje się charakter katechizowanego oraz jego właściwa postawa wobec Boga. Koniecznym elementem katechezy powinny być właściwe ćwiczenia, które nie tylko umożliwiłyby zrozumienie uogólnionej wiedzy i jej pogłębienie, lecz służyły rozwojowi wiary, dawaniu o niej świadectwa w życiu³⁶.

Mówiąc się o utrwaleniu, należy akcentować potrzebę poznawania pewnych struktur przez uczniów, a więc prawidłowości praw naukowych oraz pobudzać ich do syntetyzowania wiary. Wynika to z przekonania, że pewne wiadomości odkryte w całości łatwiej zostają zakodowane w umyśle niż oderwane od siebie. Także w pamięci łatwiej odtwarza się pewne struktury niż rozczłonkowane elementy. Na katechezie chodzi o utrwalenie w sobie wzoru osobowego Chrystusa, aby chrześcijanin naśladował Chrystusa, uczył się Go w Kościele i reprezentował Go w każdej ludzkiej wspólnotie³⁷, to znaczy umiał „coraz lepiej myśleć jak On, oceniać jak On, postępować zgodnie z Jego przykazaniami i ufać jak On nas do tego wzywa” (CT 21). Istotne znaczenie ma organizowanie podczas katechezy „zajęć praktyczno-wytwórczych, zadań wynikających z treści i celów katechezy i z konkretnej

³⁴ J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 143.

³⁵ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 81-82.

³⁶ Por. tamże, s. 80.

³⁷ Por. W. Kubik, *Proces dydaktyczny...*, s. 78.

postawy chrześcijańskiej, które z kolei mają wpływ na formowanie i utrwalanie postaw³⁸. Takie zajęcia są wprowadzeniem i przygotowaniem do aktywności w świecie i przemiany świata. W związku z tym trzeba je dobrze zaplanować i zorganizować.

Podczas katechezy poprzez słowo, które łączy się ze świadectwem i modlitwą przygotowuje się katechizowanych na przyjęcie działania Ducha Świętego i prowadzi ich do stałego nawrócenia (por. CT 22). Utrwalenie na katechezie musi zatem mieć wydźwięk osobowy. Nie wystarczy zapamiętanie słów, chodzi o ciągle kształtowanie siebie na wzór Chrystusa. O niebezpieczeństwie jednostronnego często podejścia do zapamiętania mówi Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae*. Podkreśla on potrzebę „pamięci” wydarzeń z historii zbawienia, przyswojenia pamięciowego słów Jezusa i ważnych tekstów biblijnych. Jednocześnie zaleca, aby „te wyuczone na pamięć teksty zostały jednocześnie wewnętrznym przyswojone, stopniowo zgłębiane umysłem, tak by stały się źródłem osobistego i wspólnotowego życia chrześcijańskiego” (CT 55). Tak więc na katechezie powinno się utrwalać zachowania uczniów w oparciu o życie, działanie i słowa Jezusa Chrystusa.

2.5. Kontrola i ocena wyników nauczania

Kontrola jest bilansem wysiłku ucznia i jego osiągniętych kompetencji i postaw. Obok niej równie ważna, a czasem jeszcze ważniejsza jest samokontrola, np. wtedy, gdy uczeń pracuje samodzielnie³⁹. Samokontrola wpływa pozytywnie na efektywność

procesu dydaktycznego. Ważną konsekwencją sprawdzenia i samokontroli jest usuwanie wykrytych braków oraz utrwalenie poprawnych form działania, wiadomości, sprawności, umiejętności i postaw. Właściwie rozumiana kontrola i ocena osiągnięć uczniów musi mieć związek z uświadomieniem przez nich celów i zadań podejmowanej pracy. Prowadzący powinien umiejętnie wyzwać przejawy samokontroli oraz czuć nad prawidłowością kojarzenia nazw z wydarzeniami, prawdami wiary i znakami liturgicznymi⁴⁰. Zadaniem katechety jest „wyrobienie krytycznej postawy uczniów wobec własnych osiągnięć, wkładu pracy, zaangażowania, zaprawianie dyskretnie do samokontroli. Wówczas jest łatwiejsza współpraca nauczyciela (katechety) z uczniami, oni stają się partnerami, czują współodpowiedzialność za wyniki. Łatwiej wtedy zapobiegać błędom, pomyłkom, łatwiej uświadomić i realizować cele katechezy. Będzie tak, gdy uczniowie uświadomią sobie związek ich pracy z rozwojem osobowości, i wypełnianiem swego powołania”⁴¹. Katechetyczny wymiar lekcji religii wymaga podkreślenia roli samokontroli. Prowadzenie do dojrzałości w wierze domaga się ze strony uczniów podejmowania próby weryfikacji postaw. Podczas katechezy okazją do samokontroli może być np. medytacja, refleksja i rachunek sumienia nad tym, na ile poznane prawdy są obecne w życiu ucznia.

Rezultaty pracy dydaktycznej odnoszą się przede wszystkim do zmian, jakie zachodzą w uczniach pod wpływem nauczania. W szerokim rozumieniu wyniki nauczania obejmują, oprócz wiadomości, umiejętności i nawyków, „również przyzwyczajenia uczniów, stopień rozwoju ich zdolności i zainteresowań,

³⁸ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 84.

³⁹ Por. W. Okoń, *Wprowadzenie...*, s. 160-161.

⁴⁰ Por. S. Łabędowicz, *Katecheza jako...*, s. 280.

⁴¹ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 88.

a nawet rozwój ich przekonań, formujących się pod wpływem nauczania⁴². Właściwie rozumiana kontrola i ocena osiągnięć uczniów powinna mieć związek z uświadomieniem im relacji ich pracy z rozwojem osobowości, a także środowiska i społeczeństwa⁴³. Przeprowadzanie kontroli dla oceny byłoby najbardziej wątpliwym bodźcem do zainteresowania katechezą. Katecheta ma od początku pomagać wychowankom w samodzielnej weryfikacji ich postaw. Natomiast katecheza jest działaniem społecznym i zmierza do określonego celu, który domaga się zarówno kontroli, jak i oceny. Sprawdzanie i ocena są potrzebne dla katechet, gdyż dopingują go w rzetelnym wypełnianiu obowiązków głosiciela orędzia zbawczego oraz wskazują skuteczność jego pracy od strony dydaktycznej i formacyjnej. Kontrola jest wartościowa dla uczniów, bo pozwala im poznać efekty swej pracy. Pobudza i mobilizuje do systematycznej pracy nad zdobyciem wiedzy religijnej oraz wpływa na wysiłek do pracy nad sobą⁴⁴. Wiąże się z oceną, która „winna odzwierciedlać opanowaną wiedzę i jej realizację zarówno od strony ilości, jak i jakości, z uwzględnieniem indywidualności ucznia”⁴⁵. Świadomość kontroli i oceny ma istotny wpływ na wyniki pracy. Dlatego też sprawdzian czy kartkówka na katechezie powinny bardziej przypominać „rachunek sumienia ze strony ucznia, pewną refleksję nad tym, na ile prawdy, które poznał, sprawdzają się w jego życiu, o ile stara się wprowadzić je w swoje życie”⁴⁶.

Kontrolowanie i ocenianie wyników nauczania na katechezie muszą mieć więc wymiar osobowy i podmiotowy, a nie czysto przedmiotowy i instrumentalny. Nie chodzi tu bowiem o zdobycie podstawy do wyrażonej cyfrą matematyczną oceny, ale „o spotkanie podsumowujące, o rodzaj rewizji życia, nabożeństwa pokutnego, podczas którego uczniowie mogliby sobie uświadomić postęp czy regres w poznawaniu słowa Bożego oraz stopień wcielania tego słowa w życie”⁴⁷. Jeśli taka kontrola ma czemuś służyć, to uczniowie powinni różne jej formy przygotować sami. W związku z tym należy jej poświęcić specjalne katechezy, które nie będą powtórką przerobionych treści, ale ich systematyzacją, ujęciem w nową strukturę, a także porównaniem z codziennym życiem w odniesieniu do Boga i ludzi. Należy również wskazać, że odkąd katecheza wróciła do polskiej szkoły, na podstawie porozumienia między Episkopatem Polski a rządem, „katecheci mają nie tylko obowiązek oceniania i wpisywania ocen z religii w dzienniku, ale ocena ta ma być umieszczona na świadectwie szkolnym”⁴⁸. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* określa warunki oceniania na lekcjach religii⁴⁹. Konieczne jest zatem, aby nauczanie religii w szkole traktowane było, jako przedmiot, który wymaga takiej samej systematyczności i organizacji jak inne przedmioty. Natomiast ocena ma być jawna i sprawiedliwa. Ocena i kontrola nie powinny być celem. Powinny mobilizować do pracy i mieć wymiar wychowawczy, wpływać nie tylko na efekty dydaktyczne, lecz

⁴² W. Okoń, *Wychowanie umysłowe*, w: *Pedagogika*, red. B. Suchodolski, Warszawa 1982, s. 347.

⁴³ Por. W. Okoń, *Wprowadzenie...*, s. 161.

⁴⁴ Tamże, s. 330-341.

⁴⁵ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 129.

⁴⁶ W. Kubik, *Zarys dydaktyki...*, s. 205.

⁴⁷ W. Kubik, *Proces dydaktyczny...*, s. 79.

⁴⁸ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 128.

⁴⁹ Por. G. Grochowski, *Kryteria wystawiania ocen z lekcji religii*, Kat 6-7 (1998), s. 113.

także na życie i postawę⁵⁰. Ocena „winna dotyczyć «całości postawy wiary» ucznia. Jest ona w pewnej mierze rodzajem nagrody za trud dydaktyczny ucznia, ale też wyrazem świadectwa za stosunek ucznia do religii, Boga, że uczeń przyjął wezwanie Boże, co wyraża się w jego codziennym życiu, zaangażowaniu liturgicznym, postawie i świadectwie wiary. Jest także wskazówką dla uczniów i rodziców na temat postępów ucznia”⁵¹. Zadaniem roztropnego katechety jest, aby te wyznaczniki oceny były właściwe.

3. Wnioski i postulaty dotyczące realizacji zasady aktywności w strukturze procesu dydaktycznego

Wnioski

1. Aktywizacja na katechezie powinna prowadzić do poznania prawdy. Proces chrześcijańskiej działalności rozpoczyna się od poznania prawdy.

2. Uaktywnienie uczniów zawsze musi być ukierunkowane na dobro i miłość. Dotyczy to wszelkiego rodzaju aktywizacji zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej.

3. Aktywność na katechezie ma dotyczyć konkretnej treści i istotnych celów danej katechezy. Innymi słowy – aktywność uczniów winna być wbudowana w tok katechezy. Wartość aktywizacji na katechezie nie mierzy się ilością zrobionych rysunków, gestów czy podjętych innych działań, ale tym, na ile uaktywnienie pomogło w osiągnięciu celu katechezy.

4. Należy stosować różnorodne sposoby i metody aktywizowania uczniów, aby dzięki temu katecheza była ciągle nową ewangelizacją.

Postulaty do aktywizacji uczniów:

1. Co najmniej 50% katechezy musi być poświęcone aktywności uczniów.

2. Gdzie jest to możliwe, uczniowie powinni szukać i odkrywać prawdę, nie należy odbierać im szansy aktywności. Zawsze można wykorzystać własną wiedzę, aby obudzić wiedzę ucznia.

3. Trzeba chwalić różne sposoby wyrazu, nawet jeśli są niedoskonałe. Należy manifestować radość i aprobatę przy każdym postępie.

4. Powinno się proponować różne formy aktywności, aby wszyscy uczniowie mieli możliwość odnalezienia się w nich.

5. Stosować różne środki wyrazu: gesty, rysunek, pisanie, słowo, śpiewanie, cisza, gra.

6. Dbać o porządek na katechezie i odpowiednią słyszalność. Jeżeli uczniowie mówią zbyt głośno, trzeba im zwrócić uwagę: „mówcie ciszej – uzyskacie ciszę, poczujecie się pewniej i przyjemniej”.

7. Koniecznie zadbać o właściwą atmosferę i należyte poczucie humoru (ale bez ironii), co ułatwia uczenie się.

8. Podczas katechezy trzeba być obecnym dla każdego ucznia, gdyż wpływa to na jego aktywność – niekiedy wystarczy być obecnym spojrzeniem, gestem, słowem⁵².

Podsumowanie

Prawda objawiona jest przekazywana na katechezie „nie w tym celu, aby uczeń zapamiętał i mechanicznie odtwarzał zdobyte wiadomości na temat wiary chrześcijańskiej czy Objawienia, ale po to, by uczeń po prostu żył poznana rzeczywistością, kształtował

⁵⁰ Por. A. Długosz, *Jak przygotowywać...*, s. 80.

⁵¹ B. Twardzicki, *Katechetyka...*, s. 138.

⁵² Por. S. Łabendowicz, *Katecheza jako...*, s. 281-282.

swoje życie na modłę Chrystusową, stawał się uczniem Chrystusa. W czasie katechezy dążymy do tego, by uczeń był świadomym i czynnym członkiem Chrystusowego Kościoła, interesował się w sposób odpowiedzialny jego życiem⁵³. Na tym właśnie polega realizacja zasady aktywności w strukturze procesu dydaktycznego na katechezie. Dlatego katecheta powinien zatroszczyć się, aby poznanie Dobrej Nowiny prowadziło do przemiany człowieka i jego życia osobistego oraz miało wpływ na innych wierzących. Katecheza jest miejscem integralnej formacji chrześcijańskiej, stąd też powinna pomagać w czynnym uczestnictwie w liturgii, wprowadzać w modlitwę, kształtować postawę świadka wiary w codziennym życiu (por. DOK nr 84). Zdaniem W. Koski⁵⁴

„wielostronność” w sformułowaniu zasady aktywizacji oznacza pobudzenie czynności wszystkich duchowych sił katechizowanych przy użyciu różnorodnych sposobów, które aktywizują wychowanków przez współpracę i współdziałanie oraz przyczyniają się do osiągnięcia zadań dydaktycznych i wychowawczych. Dzięki temu w procesie dydaktyczno-wychowawczym katechezy, poprzez wszechstronne zaangażowanie uczniów, nie tylko wyposaża się ich w pewien zasób wiadomości i wyrabia pewne umiejętności oraz nawyki, ale również kształtuje postawy, rozwija nowe motywy działania, budzi i kształtuje zainteresowania. Tworzy się w ten sposób sytuacje wychowawcze dla rozwijania różnych form aktywności dzieci i młodzieży, organizując osobiste doświadczenia uczniów⁵⁵.

Magdalena Bednarska

***Przygotowanie młodzieży niesłyszącej i słabosłyszącej
do sakramentu bierzmowania – rola rodziny, szkoły i parafii.
Stan obecny i perspektywy rozwoju***

Przygotowanie młodzieży niesłyszącej i słabosłyszącej do sakramentów świętych jest tematem złożonym. Pomimo, iż sakrament bierzmowania jest kolejnym z nich na drodze do dojrzania w wierze, to przygotowanie młodzieży żyjącej z uszkodzonym słuchem do pełnego zrozumienia, mającego na celu ściśle związanie się z Osobą Chrystusa i Jego Kościołem stanowi

trudność i wyzwanie dla wszystkich grup zaangażowanych w przygotowanie: rodzinę, szkołę i parafię.

Opracowane wskazania KEP dotyczące przygotowania młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania nie mają takiego samego zastosowania wśród młodzieży niesłyszącej i słabosłyszącej. Powodów takiego stanu rzeczy jest wiele.

⁵³ W. Kubik, *Zarys dydaktyki...*, s. 236-237.

⁵⁴ Por. W. Koska, *Katechetyka*, Poznań 1987, s. 100-101.

⁵⁵ Por. S. Łabendowicz, *Udoskonalenie katechezy...*, s. 86.